

НАСТАНОВА З УПРАВЛІННЯ БАСЕЙНАМИ МАЛИХ РІЧОК – ПРИТОК РІЧКИ ДНІСТЕР

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПОСІБНИК
СКОРОЧЕНА ВЕРСІЯ

© Національний екологічний центр України (НЕЦУ)

© Екологічний клуб Край

© Українська річкова мережа НУО

Есо-TIRAS
Кишинів 2020

ВСТУП

Водні ресурси в Україні, і на планеті в цілому, знаходяться в критичному стані і швидкими темпами деградують. Найнебезпечніший прояв «людського сліду на Землі» - це слід без води і без живих організмів. Від декларацій і розмов про охорону водного середовища та водних ресурсів, довкілля в цілому, необхідно переходити до рішучих дій з порятунку головного ресурсу життя на Землі - води, залучивши для цього значні ресурси.

У розробці та набранні чинності законодавства України, що стосується проблем інтегрованого управління водними ресурсами, управління за басейновим принципом, є значний прогрес. Проте, природоохоронне законодавство України у водній сфері ще не повністю відповідає європейським вимогам та Угоді про асоціацію з ЄС.

Цей методичний посібник розроблений для тих, хто глибоко зацікавлений у принципах, правилах та методах управління водними ресурсами на місцевому рівні, національному досвіді та практиці управління річковими басейнами (гідрографічний басейн річки, суббасейни та райони управління водними ресурсами, а також пов'язані поверхневі та підземні води).

Настанова рекомендується в першу чергу керівникам різних рівнів (особливо для представників місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, водокористувачів, членів басейнових рад, громадських організацій та інших.

Основна увага в цій публікації зосереджена на нових принципах та правилах управління водними ресурсами в Україні на принципах інтегрованого управління, які зумовлені сучасними євроінтеграційними процесами.

Далі в цій брошурі подано огляд змісту посібника з управління малими річками України.

УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ НА ПРИНЦИПАХ ГІДРОГРАФІЧНОГО РАЙОНУВАННЯ БАСЕЙНУ

У першому розділі коротко описано поняття малих річок, гідрографічного басейну, водного циклу, описано деякі сучасні визначення, згідно Водного кодексу України (ВКУ). В розділі висвітлюється філософія інтегрованого управління водними ресурсами (IUBP) як основи управління на водозборах річок та роль в IUBP ОГС басейну.

ГІДРОГРАФІЧНИЙ БАСЕЙН ТА ВОДНИЙ ЦИКЛ

Мала річка, її водозбір та особливості

Малі річки забезпечують водою середні та великі річки. Саме від кількості та характеристик малих річок залежить водне благополуччя у басейнах середніх та великих річок.

Річка - природний водний потік, який витікає з джерел чи з озера, болота (рідше), має сформоване ним природне річище і тече під дією сили тяжіння; живиться поверхневими й підземними водами, а також з атмосферних опадів, в межах свого басейну [1].

Річище (русло) - найбільш знижена частина річкової долини, якою відбувається стік води впродовж усього року. Річка характеризується довжиною, шириною, площею басейну, глибиною, падінням, похилом, витратами води і наносів, хімічним складом [2].

У кожній річці розрізняють місце її зародження - витік і місце (ділянка) впадання в море, озеро або злиття з іншою річкою - *гирло*. Річки, що безпосередньо впадають

Фото 1. Річка Східна Золота Липа, ліва притока річки Дністер (автор Г. Проців)

в океани, моря, озера або втрачаються в пісках і болотах, називаються головними; ті, що впадають у головні річки, - притоками. Головна річка зі всіма її притоками утворює річкову систему.

Густота річкової мережі - це протяжність (км) усіх річок, поділена на площу (км²) басейну цих річок. Рівнинні річки часто утворюють меандри - петлі річок, звивини. Головна річка зі всіма її притоками утворює *річкову систему*. Густота річкової мережі - це протяжність (км) усіх річок, поділена на площу (км²) басейну цих річок. Поверхня суші, з якої річкова система збирає свої води, називається *водозбором або водозбірною площею*. Водозбірна площа разом з верхніми шарами земної кори, що включає дану річкову систему і відокремлена від інших річкових систем вододілами, називається *річковим басейном*.

У залежності від рельєфу місцевості, в межах якої течуть річки, вони поділяються на гірські і рівнинні. Залежно від водозбірної площі басейну річки поділяються на великі, середні та малі (ст. 79 ВКУ). За способом живлення річки поділяють на снігові, дощові, річки підземного живлення, льодовикові, змішаного типу. За стійкістю русла - стійкі та нестійкі.

Інвентаризація малих річок, комплексний моніторинг та впорядкування його даних

Наближення до європейських стандартів в управлінні водними ресурсами передбачає ретельний облік водних об'єктів, зокрема річок. Вкрай необхідним є ретельний моніторинг для отримання достовірних даних щодо поточного стану гідрографічної мережі, можливих господарських змін у річковому басейні з метою управління. Наразі, вважається, що у басейні Дністра налічується 14886 малих річок сумарною довжиною 32,3 тис. км із середньою густотою річкової мережі - 0,65 км/км². Точна кількість малих річок, станом на 2019 рік, невідома. Відповідно є невідомими і їх основні характеристики.

Гідрографічне та водогосподарське районування України

Методичну основу гідрографічного і водогосподарського районування було розроблено у 2013 р. вченими Київського національного університету ім. Т.Шевченка та Вінницького національного технічного університету разом з фахівцями Держводагентства України 4 жовтня 2016 р. Верховна Рада України прийняла ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами за басейновим принципом» (№ 1641-VIII), який вніс низку змін до Водного кодексу України, направлених на впровадження положень Водної рамкової директиви Європейського Союзу (2000/60/ЄС) [Водна Рамкова Директива ЄС 2000/60/ЄС. Основні терміни та їх визначення. - Київ, 2006. - 240 с.] у практику управління водними ресурсами держави. Цим Законом було затверджено гідрографічне та водогосподарське районування території України.

Водогосподарське районування

Водогосподарське районування - поділ гідрографічних одиниць на водогосподарські ділянки, який здійснюється для розроблення водогосподарських балансів.

Згідно наказів Мінприроди України № 25 від 26.01.2017 р. «Про виділення суббасейнів та водогосподарських ділянок у межах встановлених районів річкових басейнів» та №103 від 03.03.2017 р. «Про затвердження меж районів річкових басейнів, суббасейнів та водогосподарських ділянок» у межах районів річкових басейнів на території України було виділено 132 водогосподарські ділянки в межах 5-и районів річкових басейнів та 13 суббасейнів, що належать до 4-х районів річкових басейнів. Зокрема, для р. Дністер було виділено межі української частини басейну, а також 12 водогосподарських ділянок. Межа району басейну р. Дністер проходить по лінії державного кордону з Республікою Польща, Республікою Молдова та через населені пункти по лінії вододілу (Рис. 1).

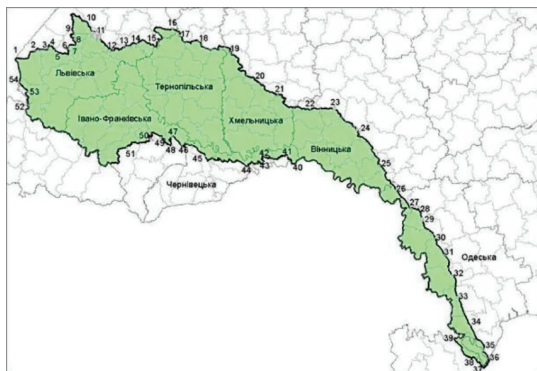

Рис 1. Район басейну річки Дністер (Україна)

1. Водогосподарська ділянка (ВД) - р. Дністер від витoku до гирла р. Стрий (код М 5.2.0.01). Межа ВД (далі МВД) проходить по лінії державного кордону з Республікою Польща та через населені пункти по лінії вододілу.
2. ВД - р. Стрий (код М 5.2.0.02). МВД проходить через населені пункти по лінії
3. ВД - р. Дністер від гирла р. Стрий до гирла р. Гнила Липа (код М 5.2.0.03). МВД проходить через населені пункти по лінії вододілу.
4. ВД - р. Дністер від гирла р. Гнила Липа до гирла р. Серет (включаючи р. Гнила Липа та виключаючи рр. Бистриця, Серет) (код М 5.2.0.04). МВД проходить через населені пункти по лінії во доділу.
5. ВД - р. Бистриця (код М 5.2.0.05). МВД проходить через населені пункти по лінії вододілу.
6. ВД - р. Серет (код М 5.2.0.06). МВД проходить через населені пункти по лінії вододілу.
7. ВД - р. Дністер від гирла р. Серет до н/п Могилів-Подільський (виключаючи р. Збруч) (код
8. М 5.2.0.07). МВД проходить через населені пункти по лінії вододілу.
9. ВД - р. Збруч (код М 5.2.0.08). МВД проходить через населені пункти по лінії вододілу.
10. ВД - р. Дністер від г/п Могилів-Подільський до державного кордону (код М 5.2.0.09). МВД проходить по лінії державного кордону з Республікою Молдова та через населені пункти по лінії вододілу.
11. ВД - р. Дністер від державного кордону до гирла р. Реут (в межах України) (код М 5.2.0.10). МВД проходить по лінії державного кордону з Республікою Молдова та через населені пункти по лінії вододілу.
12. ВД - р. Дністер від гирла р. Бик до гирла (в межах України) (код М 5.2.0.11). МВД проходить по лінії державного кордону з Республікою Молдова та через населені пункти по лінії вододілу.
13. ВД - Дністровський лиман (код М 5.2.0.12). МВД проходить по лінії державного кордону з Республікою Молдова та через населені пункти по лінії вододілу.

ІНТЕГРОВАНЕ УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ ЯК ОСНОВА УПРАВЛІННЯ НА ВОДОЗБОРАХ МАЛИХ РІЧОК

Інтегроване управління водними ресурсами за басейновим принципом - процес управління водними ресурсами, запроваджений ВРД ЄС (2000). Ним, зокрема, передбачено, що основною одиницею управління є район річкового басейну. Як свідчить світова практика, такий інтегрований підхід сприяє максимальному досягненню цілей і завдань охорони та відтворення водних екосистем, забезпечення раціонального використання водних ресурсів [3].

Базові принципи ІУВР

Інтегроване управління водними ресурсами (ІУВР) може бути визначене як процес, який забезпечує скоординоване управління земельними, водними, лісовими та іншими пов'язаними ресурсами в межах річкового басейну, з метою оптимізації розвитку та справедливому розподілу вироблених соціально-екологічних благ без компромісів у плані довгострокового благополуччя життєво важливих екосистем (принцип екологічного імперативу).

ІУВР це система управління, яка має передбачати належний облік всіх видів водних ресурсів, наявних в гідрографічних межах, а також, яка передбачає інтереси усіх водокористувачів, залучає усі заінтересовані сторони в процеси прийняття рішень, сприяє охороні, відтворенню та оптимальному використанню природних ресурсів для найбільш збалансованого та невиснажливого забезпечення потреб природи і суспільства у водних ресурсах. ІУВР базується на певних базових принципах:

- управління водними ресурсами здійснюється в гідрографічних межах усього річкового басейну, у відповідності з наявними для нього характеристиками;
- повний облік та моніторинг стану усіх наявних видів водних ресурсів та їх належна організація;
- покращання нормативно-правової бази, згідно з вимогами ЄС;
- створення органів басейнового управління, за обов'язкової участі представників усіх заінтересованих сторін, які працюють на паритетних засадах і мають рівний доступ до прийняття рішень;
- створення структур, які є відповідальними за належне поводження з водними ресурсами, включаючи їх охорону, збереження, відтворення, раціональне використання та моніторинг кількісного і якісного стану;
- тісний та збалансований взаємозв'язок між усіма видами водокористування та тісна горизонтальна і узгоджена взаємодія в управлінні, починаючи від управління в басейні і до рівня конкретних суб'єктів господарювання на місцевому рівні;
- під час прийняття рішень пріоритетність має екосистемний підхід, екологічні вимоги, з метою досягнення та підтримання «доброго» стану вод, як того вимагає ВРД ЄС;
- поряд з належним управлінням водними ресурсами, забезпечення

- управління попитом на водні ресурси, стратегічне планування;
- належне інформаційне забезпечення, відкритість і прозорість в системі управління;
- належна участь громадськості у прийнятті рішень тощо.

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПОСІБНИК З УПРАВЛІННЯ ГІДРОГРАФІЧНИМИ БАСЕЙНАМИ МАЛИХ ВОДОТОКІВ

Другий розділ присвячено сучасним засадам діяльності органів басейнового управління – БУВР, басейнових рад, Дністровської басейнової комісії. В розділі перелічено основні нормативно- правові акти, які регулюють відносини у сфері поводження з водними ресурсами в Україні, висвітлено питання стратегічного планування та системи фінансування заходів а також проблематику СЕО та ОВД.

ПРО БАСЕЙНОВІ УПРАВЛІННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ

В Україні останніми роками продовжується реформування системи управління водними ресурсами, у відповідності до нових викликів, продиктованих новими міжнародними зобов'язаннями, в рамках Угоди про асоціацію з ЄС та ВРД ЄС. Нові басейнові управління водних ресурсів утворюються відповідними наказами ДУ. Так само, затверджуються Положення про діяльність басейнових управлінь. Зокрема, у 2018 році було ліквідовано Дністровсько-Прутське басейнове управління водних ресурсів, і створене Дністровське басейнове управління водних ресурсів (ДБУВР). Наказом ДУ №794 від 19.10.2018 року було затверджено нову редакцію Положення про Дністровське басейнове управління водних ресурсів.

БАСЕЙНОВІ РАДИ (БР)

Відповідно до статей 13-3 та 15 Водного кодексу України (ВКУ), з метою врахування інтересів усіх заінтересованих сторін щодо використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів у межах річкових басейнів при впровадженні інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами за басейновим принципом, на основі принципів Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 року, Директиви 2000/60/ ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС від 23 жовтня 2000 року про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері водної політики та з метою забезпечення раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів, інтегрованого управління ними, створюються відповідні БР.

Наказом Мінприроди України №23 від 26.01.2018 було затверджено Типове положення про басейнові ради. Наказом Держводагентства України №565 від 31.07.2018 року власне було оголошено початок формування басейнових рад в Україні.

БАСЕЙНОВА РАДА РІЧКИ ДНІСТЕР

Басейнова рада річки Дністер була утворена 15.11.2018 року на відповідних установчих зборах. В попередній період у 2008-2014 рр. також діяла Басейнова рада Дністра. Положення про басейнову раду Дністра, складене у відповідності до Типового положення про басейнові ради та обговорене учасниками установчих зборів БР, було затверджене Наказом ДУ №973 від 22.12.2018 р.

До складу басейнової ради входить 75 представників з семи областей України: Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Чернівецької, Хмельницької, Вінницької, Одеської. Головою БР було обрано проректора з наукової роботи Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу Олега Мандрика, а заступником голови - начальника Дністровського БУВР Романа Михайлюка. Також було обрано Секретаріат, який складається з семи представників. Перше робоче засідання БР р.Дністер відбулося 24 травня 2019 року в м. Івано-Франківськ.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ВОДНИХ РЕСУРСІВ

Деякі основні нормативно-правові акти щодо Європейської інтеграції у сфері водних ресурсів

Підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом та його державами-членами, з іншої сторони (надалі Угоди) відкриває нові можливості та створює нові стандарти у різних сферах суспільного життя, включаючи й сферу охорони довкілля. Виконання Угоди про асоціації з ЄС означає, серед іншого, необхідність запровадження європейських стандартів та норм у сфері якості води та управління водними ресурсами. Україна має виконувати певні міжнародні зобов'язання, які були б закріплені на національному рівні.

Угода окреслює основні сфери співпраці для змін у системі екологічного врядування і є ключовою для розуміння стратегічної суті природоохоронних реформ. Зобов'язання щодо розвитку стратегії у сфері довкілля є у площині двох документів - Стратегії національної екологічної політики України (СНЕП) та Національного плану дій на її виконання (НПД). Перша редакція СНЕП була прийнята у 2010 році і не була виконана належним чином [5]. Наразі є чинною оновлена редакція СНЕП [6]. НПД-2 (на період до 2020 року), чернетка якого була розроблена ще у 2015 році, не затверджено на законодавчому рівні і досі. Тепер Україна має виконати положення шести Директив ЄС в сфері якості води та управління водними ресурсами, які увійшли до цієї Угоди (Додаток XXX до Угоди) [7].

Секторальні питання співробітництва у сфері охорони навколишнього природного середовища в Угоді закріплено у Главі 6, яка так і називається «Навколишнє природне середовище» Розділу V «Економічне та галузеве співробітництво». Цей розділ не увійшов до політичної частини Угоди, яка була підписана 21 березня 2014 року між Україною та Європейським Союзом.

Директиви ЄС у водній сфері:

Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики» від 23 жовтня 2000 року (Водна Рамкова директива ЄС 2000); Директива 2007/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 23 жовтня 2007 року про оцінку і управління ризиками затоплення; Директива 2008/56/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 17 червня 2008 року про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері екологічної політики щодо морського середовища; Директива Ради 91/271/ЄС від 21 травня 1991 року про очистку міських стічних вод; Директива Ради 98/83/ЄС від 3 листопада 1998 року про якість води, призначеної для споживання людиною; Директива Ради 91/676/ЄС від 12 грудня 1991 року про захист вод від забруднення, спричиненого нітратами з сільськогосподарських джерел.

Здобутки у природоохоронній сфері, нормативно-правові акти на виконання зобов'язань щодо європейської інтеграції України у сфері водних ресурсів

Загальнополітичні документи

Прийнято Закони України: від 18.03.2004 №1629-IV «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»; від 06.03.2008 №137-VI «Про ратифікацію Угоди між Європейським Союзом і Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із врегулюванням криз»; від 21.09.2011

№3764-VI «Про ратифікацію Протоколу до Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами про Рамкову угоду між Україною та Європейським Співтовариством про загальні принципи участі України в програмах Співтовариства».

Основні міжнародні конвенції, які стосуються сфери поводження з водними ресурсами, водними екосистемами, біорізноманіттям

В підрозділі наведений перелік конвенцій, які стосуються сфери поводження з водними ресурсами, водними екосистемами, біорізноманіттям. На П'ятій Конференції Міністрів довкілля «Довкілля для Європи» (21-23 травня 2003 р., м. Київ) з ініціативи України була започаткована Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат (частина територій має стосунок до басейну річки Дністер).

Перелік основних національних нормативно-правових актів у сфері поводження з водними ресурсами

На національному рівні стосунки у сфері поводження з водними ресурсами регулюються такими основними нормативно-правовими актами (НПА):

Конституція України - визначає право власності громадян на природні ресурси (ст.13) та право на чисте довкілля і доступ до інформації про його стан (ст.50); Водний кодекс України (ВКУ) - регулює поводження з водними ресурсами

України. [8]; Закони України, які регулюють численні норми поводження з водними ресурсами - «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами за басейновим принципом», «Про затвердження Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року», «Про меліорацію земель», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, що регулюють відносини, пов'язані з одержанням документів дозвільного характеру щодо спеціального водокористування», «Про аквакультуру», «Про природно-заповідний фонд України», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про стратегічну екологічну оцінку» та ін.

Комісія по сталому використанню і охороні басейну річки Дністер

Міжнародна Дністровська басейнова комісія (Комісія по сталому використанню і охороні басейну річки Дністер) створена, на виконання положень Договору між КМУ та урядом Республіки Молдова про співробітництво у сфері охорони і сталого розвитку басейну річки Дністер (Додаток 1), Договір ратифіковано ЗУ №2086-VIII від 07.06.2017, [9].

Метою Договору є створення правових і організаційних умов співпраці для досягнення раціонального й екологічно обґрунтованого використання і охорони водних та інших природних ресурсів і екосистем басейну річки Дністер на користь населення і сталого розвитку держав Договірних Сторін.

Плани управління річковими басейнами та порядок їх розроблення

Порядок розроблення ПУРБ визначається Постановою КМУ від 18 травня 2017 р. №336 «Про затвердження Порядку розроблення плану управління річковим басейном». Плани управління річковими басейнами розробляються та виконуються з метою досягнення екологічних цілей, визначених для кожного району річкового басейну, у встановлені строки.

У липні 2019 року, в рамках проекту ОБСЄ-ГЕФ було підготовлено для громадського обговорення чернетку ПУРБ річки Дністер, де частково висвітлюються дані питання. В основному, ця чернетка являє собою Транскордонний діагностичний аналіз за форматом ГЕФ, і на нашу думку не зовсім відповідає формату ПУРБ [10].

***Фото 2.** Річка Смотрич, ліва притока річки Дністер (автор Сергій Люшняк)*

КОРИСНА ІНФОРМАЦІЯ

Третій розділ є довідковим для МОБ, ОМС

та ОТГ. Тут перелічені їх основні права та обов'язки щодо управління водними ресурсами на місцевому (локальному) рівні, описано існуюче інформаційне поле.

ОБОВ'ЯЗКИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Адміністративна структура управління водними ресурсами

Державне управління водними ресурсами раніше було покладено на Держводагенство і його органи на місцях; контрольні функції - на Міністерство екології та природних ресурсів і його органи на місцях. Підпорядкування гідротехнічних споруд багатьом відомствам, неузгодженість функцій регулювання і контролю за використанням та відведенням водних ресурсів ускладнювали управління водогосподарським комплексом.

Зараз і надалі відбуваються інтенсивні зміни в структурі управління водними ресурсами, на фоні інтенсивних структурних та кадрових змін в КМУ (після останніх змін до ВКУ 2016 року, а також, після виборів Президента України та ВРУ 1919 року).

Зокрема, 29 серпня 2019 року було реорганізоване Міністерство екології та природних ресурсів України, шляхом приєднання його до Міністерства енергетики та вугільної промисловості, а натомість було утворене Міністерство енергетики та захисту довкілля України [11]. Через нього КМУ спрямовує і координує діяльність таких центральних органів виконавчої влади: Державна служба геології та надр України, Державна служба заповідної справи, Державне агентство водних ресурсів України, Державне агентство екологічних інвестицій України, Державна екологічна інспекція України, реформування в управлінській сфері буде продовжуватись.

По суті, відповідальність за формування політики у сфері водних ресурсів України повинні мати: Комітет ВРУ з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи; Міністерство екології та природних ресурсів України (реорганізовано у Міністерство енергетики та захисту довкілля, вересень 2019 р.).

Відповідальність за реалізацію політики у сфері водних ресурсів має Державне агентство водних ресурсів та його територіальні органи (БУВРи).

Компетенція сільських, селищних, міських та районних рад у галузі регулювання водних відносин згідно ст. 9 ВКУ до відання районних рад у галузі регулювання водних відносин на їх території та згідно ст. ст. 10 ВКУ до відання сільських, селищних, міських та районних у містах рад у галузі регулювання водних відносин на їх території.

ПРИКЛАДИ ДОБРИХ ПРАКТИК ВІДНОВЛЕННЯ ТА ОХОРОНИ МАЛИХ РІЧОК В УКРАЇНІ

Четвертий розділ присвячено досвіду застосування кращих практик захисту та відновлення малих річок в Україні.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Водні ресурси в Україні, і на планеті в цілому, знаходяться в критичному стані і швидкими темпами деградують. Найнебезпечніший прояв «людського сліду на Землі» - це слід без води і без живих організмів. Від декларацій і розмов про охорону водного середовища та водних ресурсів, довкілля в цілому, необхідно переходити до рішучих дій з порятунку головного ресурсу життя на Землі - води, залучивши для цього значні ресурси.

Рекомендація: Вивчати, поширювати та впроваджувати кращі практики управління, збереження та відтворення водних ресурсів, які будуть мати практичне покращення стану вод.

2. У розробці та набранні чинності законодавства України, що стосується проблем інтегрованого управління водними ресурсами, управління за басейновим принципом, є значний прогрес. Проте, природоохоронне законодавство України у водній сфері ще не повністю відповідає європейським вимогам та Угоді про асоціацію з ЄС.

Рекомендація: Прискорити роботу над нормативно-правовими актами, які визначають європейські принципи збалансованого поводження та управління водними ресурсами в Україні, залучивши спеціалістів, експертів, заінтересовану наукову громадськість.

3. Україні потрібно рухатися від хорошого законодавства до практичного виконання зобов'язань на шляху до «доброго стану вод». Для впровадження та практичного виконання бракує кваліфікованих кадрів, експертів, технічних можливостей, фінансової спроможності природоохоронної галузі та сфери раціонального природокористування, але найголовніше що нам бракує, це - політичної волі. Постійне реформування природоохоронної галузі, що має здебільшого імітаційний і несистемний характер, потрібно здійснювати на засадах сталого розвитку суспільства і довкілля.

Рекомендації: Для спеціалістів, які займаються моніторингом стану вод запровадити систему навчання та підготовки, з метою удосконалення знань та практичних вмінь із застосуванням сучасних методик, техніки та устаткування. Широко інформувати представників місцевих громад про стан води: питної, поверхневої та підземної, використовуючи різні способи поширення такої інформації, яка повинна поширюватися відповідно Організації Конвенції - конвенції Європейської Економічної Комісії ООН про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля.

4. В Україні поки що немає інтегрованої Водної стратегії, Стратегії сталого розвитку. Відповідальні особи, державні службовці мають лише фрагментарне розуміння відмінності між водним господарством і інтегрованим управлінням водними ресурсами. В державі немає належного стратегічного планування та відповідальної екологічної політики.

Рекомендація: Сприяти розробці та ефективному впровадженню

відповідальної екологічної політики України, Стратегії сталого розвитку та інтегрованої Водної стратегії, з цією метою ініціювати створення робочої групи при Мінприроди.

Для навчання, стажування та переатестації державних службовців залучати фахівців, експертів, науковців з основ сталого розвитку суспільства та інтегрованого управління водними ресурсами.

5. В Україні є певні розуміння ризиків підтоплення, як громадянами так і представниками місцевої влади, бо почастишали небезпечні дії вод при паводках та повенях, особливо в Карпатському регіоні. Проте у суспільстві та у відповідних державних органах не сформоване розуміння необхідності оцінки ризиків.

Рекомендація: Переглянути, проаналізувати та дати оцінку з виконання та фінансування усіх державних програм порятунку Карпат.

6. В Україні створено Басейнові ради річок (басейнів та суббасейнів) і вони всі розпочали свою діяльність. Проте, для їх роботи відсутнє державне фінансування, що унеможливлює ефективну роботу.

Рекомендація: Кабінету Міністрів України при розгляді бюджету на 2020 рік (і на наступні роки) передбачити фінансування діяльності Басейнових рад річок.

7. Місцеві органи влади, органи місцевого самоврядування, об'єднані територіальні громади не знають своїх прав та обов'язків, повноважень щодо природоохоронної діяльності, особливо господарської діяльності в басейнах річок.

Рекомендація: Мінприроди, за участі природоохоронної громадськості, для представників місцевих органів влади (ОМВ, ОМС, ОТГ, СОН) організувати та впровадити навчальну програму місцевої екологічної політики та широку природоохоронну еколого-просвітницьку роботу.

З повним текстом Настанови можна познайомитися на офіційному веб-сайті Міжнародної екологічної асоціації «Eco-Tiras» <https://www.eco-tiras.org>

Фото 3. Басейн малої річки Нарайвки, облаштоване джерело в с. Рогачин, автор Сергій Люшняк

Фото 4. Мала річка в Одеській області, автор Світлана Слесарьонк

Фото 5. Долина малої річки Раївської, правої притоки р. Золота Липа, м. Березжани, автор Сергій Люшняк

Фото 6. Долина малої річки Коропець, смт. Козова, автор Володимир Бек

Список використаних джерел інформації

1. Хімко Р.В. Досліджуємо малі річки (методичні вказівки) / Р.В. Хімко. — К. : Інститут екології Національного екологічного центру України. — 1997. — 68 с.
2. Р.В. Хімко, О.І. Мережко, Р.В. Бабко. Малі річки — дослідження, охорона, відновлення. — К. : Інститут екології НЕЦУ, 2003. — 380 с.
3. В.А. Сташук, В.Б. Мокін, В.В. Гребінь, О.В. Чунарьов. - Наукові засади раціонального використання водних ресурсів України за басейновим принципом /За ред. В.А.Сташука. - Херсон: Д.С. Грінь, 2014. - 320 с.
4. [<http://vodaif.gov.ua/polozhennya/>].
5. Щорічна доповідь НУО «Громадська оцінка національної екологічної політики» за 2015 рік. / За ред. С. Шапаренка. - К.: ФОП Клименко, 2016 - 36 с.; Щорічна доповідь НУО «Громадська оцінка національної екологічної політики» за 2014 рік. /За ред. С. Шапаренка. - К., 2006. - 44 с.; [http://dea.edu.ua/img/source/ Doc/ecopoi.pdf](http://dea.edu.ua/img/source/Doc/ecopoi.pdf).
6. <https://ips.iigazakon.net/document/view/t192697?an=1>.
7. http://www.if.gov.ua/fiies/uploads/Water_brochure_fin.pdf.
8. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/>.
9. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498_165-12.
10. <https://dnierster-commission.com/novosti/priglasiaem-ekspertov-kommentirovat-plan-upravleniya-bassejnom-dnestra/>.
11. Постанова КМУ від 02 вересня 2019 р. № 829 «Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади». - [https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya- optimizaciyi-sistem-829](https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-optimizaciyi-sistem-829)

This Guide has been prepared and published in the framework of the Project, implemented by the Independent Institute for Environmental Issues UFU (Berlin) in partnership with Eco-TIRAS International Association of River Keepers. The Project is funded by the German Federal Environment Ministry's Advisory Assistance Programme (AAP) for environmental protection in the countries of Central and Eastern Europe, the Caucasus and Central Asia and other countries neighbouring the European Union. It is supervised by the German Environment Agency (UBA). The responsibility of the content of this publication lies with the authors.

Ця Настанова підготовлена та опублікована в рамках Проекту здійснюваного Незалежним інститутом досліджень проблем довкілля (м. Берлін, Німеччина) у партнерстві з Міжнародною асоціацією хранителів річки Дністер Eco-Tiras.

Проект профінансований Програмою технічної допомоги та сприяння у справах збереження довкілля Федерального міністерства довкілля Німеччини для країн Центральної та Східної Європи, Кавказу та Центральної Азії, та іншим країнам-сусідам Європейського Союзу, під наглядом Агентства з питань довкілля Німеччини (UBA).

ISBN

Bundesministerium
für Umwelt, Naturschutz
und nukleare Sicherheit

UFU Unabhängiges Institut
für Umweltfragen